

ŞƏKİ-ZAQATALA BÖLGƏSİ MULTİKULTURAL VƏ TOLERANTLIQ ƏNƏNƏLƏRİNİN ƏN GÖZƏL NÜMUNƏSİDİR

Musayeva Sahibə Xəlil qızı
AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu
aliyarbeyova.s@mail.ru

Açar sözlər: Şəki-Zaqatala bölgəsi, multikulturalizm, tolerantlıq, Qafqaz Albaniyası, azsaylı xalqlar, folklor

Hal-hazırda Azərbaycanda müxtəlif xalqlar yaşayır. Bu xalqlar müstəqil şəkildə bütün adət-ənənələrini, dini etiqad və sitayişlərini yerinə yetirirlər. Dövlətimiz tərəfindən hər bir xalqın nümayəndəsinə hərtərəfli azadlıq verilib, bu barədə heç bir qadağa qoyulmayıb, onların tarixinə, qədim inam-etiqadlarına hörmətlə yanaşılır. Bu tarixən belə olub, bu gün də belədir. Çünki Azərbaycanımız demokratik, humanist, multikulturalizm ənənələrinə diqqət yetirən, əməl edən dövlətdir.

Məqalədə göstərilir ki, Azərbaycanın şimal-qərb bölgəsi etnik müxtəlifliyi - müxtəlif xalqların yanaşı yaşaması, müxtəlif adət və ənənələrin, müxtəlif inancların mövcud olması ilə fərqlənən ərazidir. Burada udilər, avarlar, saxurlar, ingiloylar, ləzgilər, digər xalqlar və etnik qruplar yaşayırlar.

ШЕКИ-ЗАГАТАЛЬСКИЙ РЕГИОН - САМЫЙ КРАСИВЫЙ ПРИМЕР МУЛЬТИКУЛЬТУРНЫХ И ТОЛЕРАНТНЫХ ТРАДИЦИИ

Мусаева Сахиба Халил гызы

Ключевые слова: Шеки-Загатальский регион, мультикультурализм, толерантность, Кавказская Албания, малочисленные народности, фольклор

В данный момент в Азербайджане проживают разные народности. Эти народности свободно исполняют свои вероисповедания и обычаи. Наше государство каждому представителю этих народностей предоставляет свободу и относится с уважением к их истории, древним поверьям. Это было так исторически и продолжается до сих пор. Потому, что Азербайджан – демократическое, гуманное и обращающее внимание на обычаи мультикультурализма государство.

В статье указывается, что Шеки-Закатальский регион Азербайджана является регионом отличающимся своим этническим разнообразием – проживанием в нем разных национальностей, наличием разных обычаев и традиций, разных вер. В данном регионе испокон веков бок обок проживают удины, аварцы, цахуры, ингилои, лезгины и другие народы и этнические группы.

SHEKI-ZAGATAL REGION - THE MOST BEAUTIFUL EXAMPLE OF MULTICULTURAL AND TOLERANT TRADITIONS

Musaeva Sahiba Khalil

Key words: *Sheki-Zagatala region, multiculturalism, tolerance, Caucasian Albania, ethnic groups, folklore*

At present different nations live in Azerbaijan. These nations fulfill all customs and traditions, religious beliefs and worships independently. The comprehensive freedom is given to the representative of each nation, there is no ban, their history, ancient beliefs are respected. It was historically and even today it is so.

In the article it is showed that, Shaki-Zagatala region is distinguished for its ethnic different traditions and beliefs, and their living with different nations. Udis, Avars, Tsakhurs, Ingiloy, Lezghins and other nations and ethnic groups live here.

"Dövlət, ölkə nə qədər çox xalqı birləşdirsə, bir o qədər zəngin olur, çünki onların hər biri ümumdünya mədəniyyətinə və sivilizasiyasına öz töhfəsini verir".

HEYDƏR ƏLİYEV

Multikulturalizm yeni bir termin kimi siyasi leksikona ilk dəfə 1970-ci ildə Avstraliyada İmmiqrasiya naziri vəzifəsində çalışmış Al Kresbi tərəfindən daxil edilsə də, onun ənənəsi çoxdan Azərbaycanda izlənilir. Azərbaycan özünün multikultural dəyərlərə münasibəti ilə hər zaman - istər sovetlər dönəmində, istərsə də ondan sonrakı dövrlərdə seçilmişdir. Milli azlıqlar arasında əlaqələrin yaxşılaşdırılması və hüquqi dövlətin yaradılmasına onların cəlb olunmasının səviyyəsinin artırılması məqsədi daşıyan "Azərbay-

canda yaşayan milli azlıqlar və etnik qrupların hüquq və azadlıqlarının qorunması, həmçinin dilinin və mədəniyyətinin inkişafına dövlət yardımı" haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən 1992-ci il 16 sentyabr tarixli Fərmanın imzalanması bu ideyanın yeni dövrdə gerçəkləşdirilməsi uğrunda mücadiləsi idi. Lakin təəssüf ki, bu Fərman o dövrdə tam şəkildə həyata keçirilmədi.

Tarazlı milli siyasət kursu, milli azlıqların ən kiçik qayğılarından tutmuş ciddi sosial problemlərinə qədər bütün məsələlərin həllinə 1993-cü ildə hakimiyyətə gəlmiş prezident, ümummilli lider Heydər Əliyevin iradəsi, cəsarəti ilə başlandı. Belə ki, Heydər Əliyev ilk növbədə multikulturalizm siyasi modelinin assimilyasiya və izolyasiya kimi digər mümkün siyasi modellərdən üstün olduğunu bütün dünyaya nümayiş etdirdi. "Azərbaycan əhalisinin çoxmilli tərkibi bizim sərvətimizdir, üstünlüyümüzdür. Biz bunu qiymətəndiririk və qoruyub saxlayacağıq" deyən Ulu Öndər bütün sonrakı siyasi fəaliyyətini bu sərvətin əbədi olması istiqamətinə yönəltdi [1, s.7]. Respublikada multikultural dəyərlər davamlı olaraq təhsil, mətbuat və ictimaiyyətdə təşviq olunur, dini mədəni müxtəliflik mühiti dövlətin diqqət və qayğısı ilə əhatə edilir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, cənab İlham Əliyevin 15 may 2014-cü ildə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin yaradılması haqqında Fərman imzalamasını, 11 yanvar 2016-cı il tarixli Sərəncamı ilə 2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasında "Multikulturalizm ili" elan edilməsini bütün bunların rəsmi şəkildə təsdiqi kimi qeyd etmək olar.

Azərbaycanlı adlanan xalqın içində çoxluq təşkil edən Azərbaycan türkləri ilə yanaşı, dini mənsubiyyətinə görə müsəlmanlardan, xristianlardan və iudaistlərdən ibarət olan türk mənşəli Mesxeti türklərinin, axıskalıların, tatarların, Qafqaz mənşəli avarların, ləzgilərin, darginlərin, saxurların, Şahdağ qrupuna daxil olan xınalıqların, buduqların, haputların, qımılların, Alban mənşəli udilərin, İber-Qafqaz mənşəli gürcülərin, ingiloyların, İran mənşəli tatların, talışların, dağlıların, lahiclərin, kürdlərin, slavyan mənşəli rusların, malakanların, yəhudi mənşəli dağ yəhudilərinin, assimilyasiya olmuş ərəblərin və s. azsaylı xalqların nümayəndələri də vardır. Azsaylı xalqların nümayəndələri burada birgə, yəni multikultural şəraitdə yaşayır, bir-birlərinə can deyib, can eşidirlər. Bu azsaylı xalqlar ayrı-ayrı xalq və millətləri təşkil edən etnik birlikdən qopmuş, bu proseslər zamanı xüsusi forma və məzmun kəsb etmiş ayrıca qurumlardan ibarət olur. Hər bir etnik azlığın öz dili, adət-ənənəsi və mənəvi birliyi mövcuddur. Adətən müəyyən bir ərazidə kompakt halda yaşayır. Azlıqlar üçün səciyyəvi olan bu xüsusiyyətlər onun başqa xalq və millətlərlə qaynayıb-qarışmasına heç də mane ola bilməz. Eyni zamanda etnik azlıqlar tarixən baş verən etnik proseslər nəticəsində öz keçmiş adət-ənənələrini saxlamaqla bərabər qonşu xalqlardan, millətlərdən də müəyyən əlamətlər və

xüsusiyyətlərini özlərində əxz edə bilirlər. Bu mənada respublikamızda yaşayan etnik azlıqlar da istisna təşkil etmirlər. Belə ki, onlar ünsiyyətdən başqa, həm də bir-biriləri ilə qohumluq əlaqələrinə girmiş, bir-birilərinə qız verib, qız almışlar. Biz bunun –Azərbaycan xalqının əsrlərdən bəri davam edib gələn və bu gün də qədər qoruyub saxladığı mənəvi dəyərlərindən biri kimi qonşu xalqlara hörmət və ehtiramın multikultural şəraitdə formalaşan Şəki-Zaqatala bölgəsinin timsalında daha qabarıq şəkildə görə bilirik.

Azərbaycanın şimal-qərb bölgəsi etnik müxtəlifliyi - müxtəlif xalqların yanaşı yaşaması, müxtəlif adət və ənənələrin, müxtəlif inancların mövcud olması ilə fərqlənən bölgədir. Bunun üçün bölgəni əhatə edən rayonlardakı – Şəki, Zaqatala, Balakən, Qax, Oğuz, Qəbələ tarixi abidələrə və ya sayı 20-dən yuxarı xalqın nümayəndəsinin tarixən mehriban, milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hamının vahid ailə kimi yaşamasına nəzər salmaq yəqin ki, kifayətdir. Müxtəlif mədəniyyətlərin və dinlərin paralel inkişaf etdiyi bu regionda məscid də, kilsə də, sinaqoq da inşa olunub. Mövcud bölgədə multikulturalizmin kökünü birinci növbədə insanların əski inanclarında axtarmaq lazımdır. Bu öz əksini tarixən qədim ziyarətə yerlərində günü bu gün də insanların milliyyətindən asılı olmayaraq bölgə əhalisinin birgə tapındığı məkanlarda tapmışdır: Kürmük kilsəsi, adına əfsanələr qoşulmuş Pəri qala, Diş piri, Dilək piri, Uşaq piri, Yel ziyarəti, Qorxu ziyarəti və s.

Azərbaycan ərazisində yaşayan bütün xalqların və etnik qrupların öz dillərini öyrənmələri üçün kifayət qədər şərait yaradılmışdır. Belə ki, Qəbələ rayonunun Nic qəsəbəsində yaşayan udilərin, Zaqatala rayonunun Əliabad kəndində yaşayan ingiloyların, Suvagil kəndində yaşayan saxurların, Danaçı (Dinçi) kəndində yaşayan avarların və s. yerlərdə övladlarının təhsil aldığı məktəblərdə öz ana dilləri ən azı həftədə iki dəfə tədris olunur.

Strabonun yazdığına görə, Qafqaz Albaniyasında 26 soy və xalq yaşamaqda idi ki, bunlardan albanlar, massagetlər, qarqarlar, saklar, kəngərlər, çullar, beçeneqlər (oğuzlar), kumanlar, kerqillər, suvarlar, bulqarlar, hunlar, xəzərlər, dondarlar, labanlar (İpinlər), qaytaqlar və s. türk soy və boyları idilər və ölkə əhalisinin böyük əksəriyyətini təşkil edirdilər. Eyni zamanda dağlıq bölgələrdə, udinlər, ciqlər, silvlər (çilblər), herlər, qatlar (xınalıqlılar və buduqlar), leqlər (ləzgilər və laklar), boxlar (ubıxlar), gellər və digər qafqazdilli tayfalar da yaşayırdılar. Bu xalqlar azsaylı idilər və ölkənin siyasi, iqtisadi və mədəni həyatında önəmli bir rola sahib deyildilər. Onların nəsiləri bu gün də Dağıstanda və Azərbaycanın şimaldakı dağlıq ərazilərində yaşamaqdadırlar. Bu fakt onu göstərir ki, dil müxtəlifliyinin ən çox kök atdığı yerlər dağlıq ərazilərdir. Dil müxtəlifliyini ən çox özündə təcəssüm etdirən ərazilərdən biri Qafqaz sıra dağları silsiləsinin cənub-qərb hissəsində yerləşən Şəki-Zaqatala bölgəsidir.

Şəki-Zaqatala regionunun çoxmillətli olması istər bölgə əhalisinin dilinə, folklor örnəklərinə, istərsə də kənd, oba adlarına öz təsirini göstərir. Bu regionda yaşayan millətlərin dillərində işlənən sözlərin çoxu region əhalisinin dialektinə daxil olmuş, el-oba adlarında milli təsir özünü göstərmişdir. XIX əsrdə Azərbaycanın şimal bölgəsinə səfər etmiş D.Zubarayev, Fon-Plotto, (“Zaqatala dairəsinin əhalisi və təbiəti” əsəri) eləcə də ayrı-ayrı müəlliflərin etnoqrafların müxtəlif əsərlərində bu ərazidə yaşayan azsaylı xalqlar haqqında məlumat verilmiş [2, c.1-62], burada yaşayan xalqlara və onların adətlərinə öz münasibətlərini bildirmişlər.

Müxtəlif xalqların və etnik qrupların kompakt şəkildə yaşadığı Şəki-Zaqatala regionu ən qədim adət-ənənələrimizi bu zonada yaşayan müxtəlif xalqların və etnik qrupların daxil olduğu vahid Azərbaycan folkloru nümunələrində qoruyub saxlamışdır [4, s.56]. Milli azlıqların folkloruna həsr olunmuş “Babaların hikmət xəzinəsi” kitabında avar, saxur, yengiloy xalqlarının folklor nümunələri janrlar üzrə bölünərək həm avar, saxur, yengiloy, həm də Azərbaycan dilində verilmişdir [3, s.172-176]. Burada bayatı, mahnı, oxşama, layla, ağı, düzgü, deyişmə, alqış, atalar sözləri, rəvayət, nağıl, dastan və s. janrlar təqdim olunmuşdur. Həmçinin, bu bölgədə yaşayan azsaylı xalqların-“Cahan”, “Qafqaz” “Alazan”, “Lilay”, “Qismət”, “İngiloy”, “Zopuzopu” və s. adlı folklor ansambları fəaliyyət göstərir.

Son olaraq qeyd etmək yerinə düşər ki, Azərbaycanın Şimal-Qərb bölgəsi təbii sərvəti və təbiəti ilə necə seçilirsə, burada minilliklər boyu yaranmış multikultural və tolerantlıq ənənələri də bir o qədər özəlliklərə məxsusdur.

Ədəbiyyat

1. Abdullayev K. Azərbaycan - 2014, 23 iyul, s.7.
2. Фон-Плотто А. Природа и люди Закавказского округа. ССКГ, вып., IV Тифлис, Изд. Кавказ. Гор, Упр, 1870.
3. Süleymanov Ə. Babaların hikmət xəzinəsi. B., 2011.
4. Yaqubqızı M.. Azərbaycan folklorunda tolerantlıq və multikulturalizm. B., 2016.